

Janus

A tál tökéletes volt. Talán nem ezt választaná az ember, ha egy tálakkal teli polc előtt állna, nem feltétlenül vonná magára a figyelmet egy kézműves vásáron, a maga módján mégis lenyűgöző volt. Nem lehetett nem szeretni, akár valami dilis kutyát, akinek sejtelme sincs róla, hogy vicces. Egyébként egy éppen ilyen négy lábút gyakran hoztak-vittek a tállal együtt.

Andrea ingatlanügynök volt, és ha úgy gondolta, hogy a reménybeli vásárlók talán kutyaimeádók, az ebet is mindig magával vitte, amikor elhelyezte a tálát az eladásra szánt házban. Kített a konyhában egy tálka vizet Mondónak, kivette a táskájából a kutya sípoló műanyag békáját, és a padlóra dobta. Az eb ilyenkor boldogan rávetette magát, épp úgy, ahogy otthon is mindennap körülrajongta kedvenc játékát. A tálát általában a dohányzóasztalra tette, bár nemrég egy fenyőfa ládára, aztán egy lakkozott asztalkára rakta. Egyszer egy cseresznyefa asztalon, egy Bonnard-csendélet alatt talált neki helyet, ahol szintén jól mutatott.

Ha valaki vett már házat, vagy el akar adni, ismerősek a trükkök, amikkel meggyőzik a vásárlót a ház különlegességéről: a kandallóban ropogó tűz kora este; egy váza nárcisz a konyhaszigeten, ahol általában soha nincs elég hely virágoknak; esetleg enyhe tavaszillat leng körbe, amely egyetlen csepp illóolajnak köszönhetően az egyik villanykörtéről párolog.

Az a csodálatos ebben a tálban, gondolta Andrea, hogy egyszerre kifinomult és feltűnő – ami egy tál esetében igazi paradoxon. Krémszínű máza ragyogni látszott, mindegy, milyenek voltak a fényviszonyok. Néhány színfolt díszítette – apró geometrikus villanások –, közülük párat ezüstfoltok tarkítottak. Olyan misztikusnak hatottak, mint sejtek a mikroszkóp alatt; nehéz volt megfigyelni őket: ahogy csillogtak, a másodperc töredékéig felragyogtak, majd visszanyerték alakjukat. Volt valami a színeikben és véletlenszerű elhelyezkedésükben, ami a mozgás látszatát keltette. A rusztikus stílusú bútorok kedvelői mindig megdicsérték a tálát, de kiderült, hogy azok is éppúgy imádták, akik inkább biedermeier környezetben érzik jól magukat. Ám a tál egyáltalán nem volt hivalkodó vagy feltűnő, ezért a vevők nem is gyanakodtak, hogy szándékosan tették oda. Amikor beléptek a szobába, talán először a belmagasság tűnt fel nekik, és csak akkor látták meg a tálát, amikor a tekintetük lefelé vándorolt, vagy amikor félrebbent a pillantásuk a világos falon játszó napsugárról. Ezután mindig rögtön

Ann Beattie (1947) író, egyetemi tanár, az amerikai minimalista próza képviselője. Első novellája 1973-ban jelent meg az *Atlantic Monthly*-ben, 1974 óta rendszeres szerzője a *New Yorker* magazinnak. Eddig kilenc regénye és tizenegy novelláskötete látott napvilágot, tanított a Virginián, a Connecticuti Egyetemen és a Harvardon is. Beattie-t generációja szövegírójának tartják, írásaiban a felső középosztálybeli élet fonákosságait veszi górcső alá. A *Janus* az egyik legjobbnak tartott novellája, a *New Yorker* magazinban jelent meg 1985-ben – *A ford.*

odamentek hozzá, hogy megdicsérik, ám elbizonytalanodtak, ha valami konkrétat akartak mondani róla. Talán azért, mert komoly céllal jöttek a házba, nem azért, hogy holmi dísz tárgyat csodáljanak.

Egyszer Andreát felhívta egy nő, aki megnézte az egyik a házat, de nem tett rá ajánlatot. Az a tál, mondta, vajon ki lehetne deríteni, hol vették a tulajdonosok azt a gyönyörű tálat?

Andrea úgy tett, mintha nem tudná, miről van szó. Egy tál, valahol a házban? Ja persze, az ablaknál lévő asztalon. Hogyne, meg fogja kérdezni. Várt néhány napot, aztán visszahívta az illetőt, hogy a tulajdonosok ajándékba kapták, és sajnos nem tudják, honnan van.

Amikor épp nem házról házra hurcolta, a tál Andrea dohányzóasztalán állt. Bár dobozban, gondosan becsomagolva szállította, otthon mindig kivette, mert szeretne nézegetni. Elég nagy volt, így nem tűnt törékenynek, nem kellett félni, ha valaki elhúzta az asztalt, vagy ha Mondo nekiment játék közben. Andrea megkérte a férjét, hogy legyen szíves, ne dobja bele a kulcsait. Maradjon csak üresen.

Amikor a férje először észrevette a tálat, belekukucskált, és halványan elmosolyodott. Mindig is bátorította a feleségét, hogy ha valamit megszeret, vegye meg. Az utóbbi időben mindketten számos tárgyat vásároltak, hogy kárpótolják magukat a szűkös egyetemista éveikért. De most már jó ideje kényelmesen éltek, így nem jelentett akkora örömet egy-egy új szerzemény. A férje annyit mondott, hogy „szép tál”, aztán már el is fordult, fel sem emelte, meg sem nézte közelebről. Ugyanúgy nem érdekelte, ahogy Andreát is hidegen hagyta a férje új fényképezője.

A nő biztosra vette, hogy a tál szerencsét hoz. Ha kirakta valahol, a vevők mindig licitáltak a házra. Meg szokta kérni a tulajdonosokat, hogy lakásbemutató idejére inkább menjenek el, így ők még csak nem is tudtak a tál jelenlétéről. Egyszer otffelejtette – el sem tudta képzelni, hogy történhetett –, és majd' beleőrült az aggodalomba, hogy valami baja esett. Rögtön visszaroht a házba, és felsóhajtott a megkönnyebbüléstől, amikor a tulajdonosnő ajtót nyitott. A tál, magyarázta Andrea, vásárolt egy tálat, és a biztonság kedvéért letette a ládára, amíg körbevezette a vevőjelölteket, és... Legszívesebben már el is rohant volna a homlokát ráncoló nő mellett, hogy megragadja. A tulajdonos félreállt, majd csodálkozva figyelte, ahogy Andrea a ládához futott. Mielőtt felkapta a tálat, Andrea rájött, hogy a házigazda valószínűleg csak most vette észre, milyen tökéletesen van elhelyezve, és hogy a napfény mennyire szépen világította meg a kék részét. Korábban a tulajdonosnő vázáját áttette a láda távolabbi végébe, hogy a tál jobban érvényesülhessen. Hazafelé végig az járt Andrea fejében, hogy is felejtette ott a tálat. Mintha csak egy barátot hagyott volna ott egy kiránduláson. Egyszerűen elsétált. Időnként megjelentek történetek az újságban olyan családokról, akik otffelejtették valahol a gyerekeiket, aztán továbbautóztak a szomszéd városba. Andrea már egy mérföld után észbe kapott.

Időnként álmodott is a tálról. Kétszer, félálomban – kora reggel, az alvás és a felkelés előtti utolsó szundi között – egészen tisztán látta maga előtt. Éles fókuszba került, és egy pillanatra egészen megijesztette. Pedig ugyanaz a tál volt, amit nap mint nap nézegetett.

Kifejezetten nyereséges évet zárt az ingatlanpiacon. Terjedt a jó híre, így már több ügyfele lett, mint amennyivel kényelmesen elbírt. Az az örült gondolata támadt, hogy ha a tál élőlény lenne, megköszönné neki. Időnként szeretett volna beszélni róla a férjének. De a férfi bróker volt, és néhanapján azzal büszkélkedett, mennyire szerencsés, hogy olyan nőt vett feleségül, akinek kifinomult ízlése van, mégis elboldogul a való világban. Sokban hasonlítanak, tényleg – ebben egyetértenek. Mindketten csendes, megfontolt emberek voltak, nehezen hozták meg a fontos döntéseket, utána viszont tántoríthatatlanul kitarítottak elhatározásaikkal mellett. Mindketten könnyen belevesztek a részletekbe, de amíg a nőt vonzották az ironikus helyzetek, a férfi türelmetlen és elutasító lett, amikor a helyzet bonyolulttá vagy zavarossá vált. Ám ezzel mindketten tisztában voltak; ilyesmire szoktak beszélgetni kettesben az autóban, amikor hazafelé jöttek egy partiról vagy egy barátoknál töltött hévégéről. A tálról azonban sosem beszélt a férjének. Ha a vacsoraasztalnál elmesélték, milyen napjuk volt, vagy ha este ágyban fekvéskor zenét hallgattak, és félálomban motyogtak egymásnak valamit, sokszor legszívesebben kibökte volna, hogy szerinte a nappaliban lévő tálnak, annak a krém-színű tálnak köszönheti a sikerét. De nem szólt róla. Sosem tudta, hogyan kezdje elmagyarázni. Néha, ha reggelente a férjére nézett, büntudatot érzett, hogy ilyen kitarítóan őrizgeti ezt a titkot.

Lehetséges lenne, hogy valamilyen erősebb kapocs van közte és a tál között? Valamiféle kapcsolat? Gondolatban kijavította magát: hogy is képzelhet ilyesmit, amikor ő egy emberi lény, az pedig csak egy tál? Nevetséges. Hiszen, gondolkodjunk csak bele, hogyan élnek együtt az emberek, és hogyan szeretik egymást... De vajon az mindig ennyire egyértelmű, mindig párkapcsolat? Összezavarták az efféle gondolatok, mégsem tudta kiverni őket a fejéből. Valami fontos költözött a lelkébe, valami igazi, amiről sohasem beszélt.

A tál rejtély volt, még neki is. Ez idegesítette, mert állandóan azt érezte, hogy nem érdemi meg a szerencséjét. Könnyebben kezelte volna, ha a tál is kér valamit cserébe. De ilyesmi csak a mesékben létezik. A tál csupán egy tál volt. Ám ezt egy pillanatra sem hitte el. Inkább úgy gondolta, a tál olyasvalami, amit szeret.

Régebben néha mesélt a férjének egy-egy új ingatlanról, amit épp szeretett volna megvenni vagy eladni. Megosztotta vele, milyen ravasz stratégiákkal igyekezett rávenni a nyitottnak tűnő tulajdonosokat az eladásra. Mostanában már nem tett ilyet, mivel minden stratégiája a tálra épült. Megfontoltabb és birtoklóbb lett vele szemben. Csak olyankor vitte el a házakba, ha senki nem volt ott, és amikor eljött, egyből el is hozta. Ahelyett, hogy csak odébb tett volna egy vázát vagy edényt, minden más tárgyat eltávolított az asztalról. Kényszerítenie kellett magát, hogy óvatosan bánjon velük, mivel a legkevésbé sem érdekelték. Csak azt akarta, hogy tűnjenek el onnan.

Azon tűnődött, vajon hogy lesz vége ennek az egésznek. Akárcsak egy szeretővel, itt sem volt pontos forgatókönyv a szakításra. Egyre inkább az aggodalom hátrázta meg a tetteit. Mindent egyre jobban áthatott az aggodalom. Nem számított, hogy a szerető valaki más karjába rohan, vagy egy cetlin írja meg neki az elköltözését. A borzalmat az jelentette, hogy bármikor eltűnhet. Csak ez számított.

Éjszakánként felkelt, hogy megnézzék a tálát. Sosem jutott eszébe, hogy akár össze is törheti. Aggodalom nélkül mosogatta és szárította, gyakran pakolászták;

a dohányzóasztalról a legnagyobb lelki nyugalommal tette át a mahagóni sarokasztalra vagy akárhová, meg sem fordult a fejében, hogy bármilyen baleset történhet. Egyértelmű volt, hogy nem ő lesz az, aki kárt tesz benne. Csak ő ért hozzá, ő pakolta óvatosan ide-oda; nem valószínű, hogy bárki is összetörné. Nem vezette az áramot, vagyis a villám sem csaphat belé. Mégsem tudta kiverni a fejéből, hogy valami baj fogja érni. De ennél tovább sosem gondolt, hogy milyen lenne az élete a tál nélkül. Csak állandóan félt, hogy valami baleset történik. Még szép, egy olyan világban, amelyben az emberek oda is tesznek növényeket, ahova nem kellene, csak hogy a házba érkező érdeklődők azt higgyék, a sötét sarkokba is besüt a nap. Egy trükkökkel teli világban.

Sok évvel ezelőtt látta meg először a tálat egy kézműves vásáron, ahová félig titokban ment el a szeretőjével. A férfi győzködte, hogy vegye meg a tálat. Nincs *szüksége* több dologra, válaszolta először. Mégis vonzotta a tál, sokáig lebzseltek körülötte. Aztán továbbment a következő bódéhoz, a férfi pedig mögé lopózott, hozzáérintette a tál peremét Andrea vállához, miközben ő épp egy fafaragás vonalán futtatta végig az ujjait.

– Még mindig ragaszkodsz hozzá, hogy megvegyem? – kérdezte.

– Nem – válaszolta –, mert megvettem neked. – A férfi korábban is vásárolt már neki mindenféle dolgokat. Ezeket az elején még jobban is szerette, mint a tálat: a gyarekméretű ébenfa gyűrűt türkiz berakással, ami éppen illett a kisujjára; a hosszú, vékony, gyönyörű illesztésekkel ellátott fadobozt, amiben a gemkapcsokat tartotta, vagy azt a puha világosszürke pulóvert a kenguruzsebbel. A férfi úgy gondolta, hogy így amikor ő nincs ott, hogy fogja Andrea kezét, a nő is meg tudja fogni a sajátját a nagy elülső zsebben. Aztán idővel egyre inkább ragaszkodott a tálhoz, jobban, mint a férfi bármelyik másik ajándékához. Próbálta lebeszélni magát róla. Hiszen akadtak feltűnőbb és értékesebb holmijai is. Még csak nem is olyan eget rengetően szép tárgy: aznap biztosan sokan elmentek előtte, mielőtt ők ketten kiszemelték.

A férfi szerint mindig is túl lassan jött rá, hogy mi az, amit igazán szeret. Miért folytatja úgy az életét, mintha mi sem történt volna? Miért ez a kétarcúság? – kérdezte tőle. Megtette az első lépést a nő felé. Amikor Andrea nem őt választotta, nem volt hajlandó felforgatni az életét és hozzáköltözni, megkérdezte tőle, miből gondolta, hogy két élete is lehet. Aztán megtette a végső lépést, és elment. Megpróbálta megtörni a nő csökönyösségét, szétzúzni a hajlíthatatlan elveit, amelyek miatt ragaszkodott a meglévő elköteleződéséhez.

Telt az idő. Gyakran nézte a tálat éjszakánként, egyedül a nappaliban, ahogy ott áll az asztalon, nyugalomban és biztonságban, megvilágítatlanul. A maga módján tökéletes volt: a világ félbevágva, mély és teljesen üres. A perem közelében, még félhomályban is, az ember tekintetét vonzotta egy apró kék villanás: enyészpont a horizonton.

LISKA ENIKŐ fordítása